

DISCUSSIE IN HET VAK

Zeker analfabete NT2-leerders hebben weinig of geen kapstokjes in het hoofd om leerstof aan op te hangen, goede (docent)begeleiding om enigszins te leren leren is hier van cruciaal belang. Ook leeftijd speelt hierbij een grote rol: hoe ouder men is, hoe moeilijker een leerproces verloopt (zie ook resultaten van het leerlastonderzoek van Kurvers & Stockmann, 2009). Wanneer verwachtingen te hoog gesteld worden – wat niet ondenkbaar is bij deze lage doelgroep met vele leerblokkades – blijven succeservaringen uit en schieten we ons doel voorbij. In elk geval lijkt het zeer op zijn plaats dit nader te onderzoeken! Intussen zou er in docententeams een discussie op gang gebracht moeten

worden over de verwachtingen die wij als docent van alfacursisten hebben, of deze tot ongewenst vervolgedrag leiden, wat we hier als docenten aan (kunnen) doen en hoe een rijkere leeromgeving hierbij een prominente rol kan spelen.

Literatuur

- Carroll, J. en S. Sapon (1959). *Modern language aptitude test*. New York.
- Deutekom, J. (2008). *FC-Sprint². Grenzeloos leren*. Amsterdam: Boom. <http://www.fcsprint2.nl/>
- Dweck, C. (2006). *Mindset. The new psychology of success*. New York: Ballantine Books.
- Neufeld, G. (1978). A theoretical perspective on the nature of linguistic aptitude.

International review of Applied Linguistics in Language Teaching 16, 15-25.

- Kurvers, J. en W. Stockmann (2009). *Alfabetisering NT2 in beeld. Leerlast en succesfactoren*. Rapport Universiteit van Tilburg.
- Pimsleur, P. (1964). *Language aptitude battery*. New York.
- Pimsleur, P. (1966). Testing foreign language learning. In: A. Valdman (red.), *Trends in language teaching*. New York, 175-214.
- Rosenthal, R. en L. Jacobson (1968). *Pygmalion in the Classroom*. Crown House Publishing.

Noot

¹ Zie ook de filmpjes op de site van FC-Sprint²: <http://www.fcsprint2.nl/>

ELEZEN

Verbaal werkgeheugen groeit van meer taalaanbod

Het verbale werkgeheugen van een kind is een goede voorspeller van woordenschatontwikkeling, zowel in de eerste als in een tweede taal. Dat was al bekend. Ook bij volwassenen is er een relatie tussen verbaal werkgeheugen en kennis van de tweede taal gevonden. Onduidelijk was nog wel in welke mate ervaring met de taal in kwestie een rol speelt in de groei van dat werkgeheugen. Een pas verschenen proefschrift over de groei van het verbale werkgeheugen bij kinderen verschaft weer wat meer inzicht.

JEANNE KURVERS / UNIVERSITEIT VAN TILBURG

In een eerder nummer van *ALFA-nieuws* (2007, 2) is geschreven over de rol van het verbale kortetermijngeheugen (ook wel het verbale werkgeheugen genoemd) in relatie tot het leren van een tweede taal. Het verbale werkgeheugen moet je je voorstellen als een onderdeel van het werkgeheugen (dat ook een visuele component heeft) dat heel kort talige informatie vasthoudt om die vervolgens te kunnen

verwerken. Al geruime tijd gaat men ervan uit dat dit verbale werkgeheugen een belangrijke rol speelt bij taalverwerving, dus ook bij het leren van een tweede taal. Dat verbale werkgeheugen bestaat uit twee delen: een opslagdeel waarin de klankvorm van de talige informatie even wordt opgeslagen, en een deel dat deze informatie repeteert zodat die niet verdwijnt (dat wordt de fonologische lus genoemd). Mensen

verschillen in de mate waarin ze heel kort talige informatie kunnen vasthouden (de capaciteit van het werkgeheugen). Heel lang dacht men dat dit alleen een kwestie was van aangeboren zijn (de een kan nu eenmaal bijvoorbeeld vier woorden kort onthouden, de ander gemakkelijk zes). Maar het was al langer de vraag hoe het nu precies zit met die relatie tussen verbaal werkgeheugen en woordenschat: beïnvloedt alleen de capaciteit van het werkgeheugen de groei van je woordenschat, of zou het ook anders kunnen zijn? Kan het ook om tweerichtingsverkeer gaan: een grotere capaciteit van het werkgeheugen beïnvloedt de woordenschatverwerving, maar omgekeerd kan meer kennis van klankpatronen van een taal in het langetermijngeheugen (dat is de fonotactische kennis) ook de capaciteit van het werkgeheugen vergroten? Uit onderzoek bij volwassenen was immers al gebleken dat ze minder fonotactische kennis hebben van een tweede taal. Dat is dan een dubbel risico, want, zo zegt Messer, 'niet alleen wordt de tweede taal minder beheerst als gevolg van minder aanbod, maar ook het systeem om de tweede taal uit aanbod te leren (waarbij het werkgeheugen dus een belangrijke rol speelt, J.K.) heeft minder capaciteit, waardoor het leren minder efficiënt verloopt' (p. 231).

Of de capaciteit van het werkgeheugen inderdaad beïnvloed wordt door kennis van een taal zou je bijvoorbeeld kunnen onderzoeken door tweetalige kinderen een tijdje te volgen in hun taalontwikkeling en te kijken hoe het zit met de capaciteit van het verbale werkgeheugen voor klankpatronen die meer vertrouwd zijn (bijvoorbeeld die van de eerste taal) en klankpatronen die niet of minder vertrouwd zijn (totaal onbekende klankpatronen of klankpatronen die veel in de tweede taal voorkomen). Je splitst bij het meten dus de capaciteit van het verbale werkgeheugen op. Allereerst in een pure maat die niet beïnvloed kan zijn door al eerder verworven kennis van de taal (bijvoorbeeld omdat je kinderen woorden laat herhalen die helemaal niet voor kunnen komen in hun taal, zoals bijvoorbeeld *piff* in het Nederlands). En in een maat die wel beïnvloed kan zijn door de kennis over die taal die al in je langetermijngeheugen zit (bijvoorbeeld herhalen van *zwop*, dat lijkt op een Nederlands woord). Dat laatste, de fonotactische kennis dus, wordt mede bepaald door de mate waarin je ervaring hebt opgedaan met een taal (taalaanbod).

Dat ging Marielle Messer doen in haar onderzoek. Ze volgde een groep Nederlandse en Turkse kinderen tussen hun derde en hun zesde jaar, waarbij ze drie jaar op rij de capaciteit van het verbale werkgeheugen vaststelde. Eén (sub)taak bestond uit het nazeggen van nonsenswoorden met klanken die in geen van de talen voorkwamen, één taak bestond uit

het nazeggen van nonsenswoorden die veel op Nederlandse woorden leken (Nederlandse pseudowoorden) en een taak uit woorden die veel op Turkse woorden (Turkse pseudowoorden) leken. Messer onderzocht daarnaast de aard en mate van het taalaanbod in de gezinnen van de kinderen en ze mat ook drie jaar op rij de woordenschat van de kinderen in het Nederlands en bij de Turkse kinderen ook in het Turks.

Wat bleek? Allereerst bleek dat de kinderen weliswaar onderling verschilden in de 'pure' capaciteit van het werkgeheugen (de een kan wat makkelijker nieuwe talige informatie even vasthouden dan de ander), maar als groep verschilden de Turkse kinderen niet van de Nederlandse kinderen. Er waren dus geen etnische verschillen in de pure capaciteit. Bovendien veranderde dit pure deel van de capaciteit niet in de loop van die drie jaar; dat is kennelijk een stabiele capaciteitsfactor. Op de tweede plaats (wat het fonotactische deel van het werkgeheugen betreft) waren de Nederlandse kinderen beter in het even onthouden van woorden die op Nederlandse woorden leken en de Turkse kinderen konden beter Turkse pseudowoorden onthouden. Bovendien – en dat is belangrijk – vond zij dat dit deel van het werkgeheugen in de loop van die drie jaar wel groeide en dat die groei samen bleek te hangen met het taalaanbod dat de kinderen kregen: hoe meer aanbod, hoe groter kennelijk (dit deel van) de capaciteit van het verbale werkgeheugen.

Dus hoe meer taalaanbod iemand krijgt, hoe groter op zichzelf al de groei van de woordenschat zal zijn, maar bovendien groeit dan ook nog de capaciteit van het werkgeheugen dat het vervolgens weer mogelijk maakt dat je sneller woorden uit een tweede taal leert. Deze uitkomsten lijken heel aardig aan te sluiten bij wat Ineke van de Craats en ik een paar jaar geleden vonden in een onderzoek onder alfabetiseringscursisten. Ook wij vonden grote verschillen tussen individuen in de capaciteit van hun werkgeheugen (wij maten alleen met pseudowoorden die op Nederlandse woorden leken). Ook stelden wij vast dat de capaciteit van het werkgeheugen groter was naarmate de cursisten op een hoger niveau van mondeling Nederlands waren (dus meer aanbod hadden gehad). Maar ook constateerden wij dat de samenhang tussen de verbale geheugencapaciteit en woordenschat lager was dan men vaak bij kinderen vindt, en opmerkelijk genoeg vonden wij een sterkere relatie met technisch lezen (woordlezen op tempo) dan met woordenschat. Groeit het verbale werkgeheugen in een tweede taal minder makkelijk als je ouder bent, en moet je dan bij wijze van spreken de klanken ook voor je kunnen zien op papier om je eigen werkgeheugen te ondersteunen? Een interessant onderwerp om in vervolgonderzoek nog eens op door te gaan.

G E L E Z E N

• Messer, M. (2010). *Verbal short term memory and vocabulary development in monolingual Dutch and bilingual Turkish-Dutch preschoolers*. Proefschrift, Universiteit van Utrecht.

• Kurvers, J. en Craats, I. van de (2008). What makes the illiterate language learning genius? In M. Young-Scholten (red.), *Low-Educated Second Language and Literacy Acquisition*. Durham, pp. 49-57.

U I T H E T V E L D

Kleurig geletterd

Alfacursisten en poëzie? Dat kan. Alfacursisten en beeldende kunst? Dat kan ook! Het bewijs wordt geleverd door Centrum voor Basiseducatie (CBE) Antwerpen. In het voorjaar van 2010 liep daar het project *Kleurig geletterd*. Niet minder dan tachtig alfacursisten werkten een maand lang aan hun eigen gedichten en kunstwerken. Hoe dat in zijn werk ging, verneemt ALFA-nieuws van Tania Polak, educatief medewerkster bij CBE en initiatiefneemster van het eerste uur.

TANIA POLAK / CENTRUM VOOR BASESEDUCATIE, ANTWERPEN

De kiem van het project *Kleurig geletterd* ligt in 2009. In dat jaar werden de alfalesgevers van ons centrum uitgenodigd om met hun klas deel te nemen aan de wedstrijd *Het vreemde gedicht*. Deze poëziewedstrijd wordt jaarlijks in Antwerpen georganiseerd door het August Vermeylenfonds en het Huis van het Nederlands. De wedstrijd richt zich vooral op cursisten die NT2 volgen. NT2 dus, niet enkel alfa.

Het spreekt vanzelf dat wij een beetje sceptisch stonden tegenover die uitnodiging. Gedichten? Dat is toch meer iets voor gealfabetiseerde cursisten? Onze cursisten kunnen amper lezen en schrijven. Hoe zouden ze in 's hemelsnaam poëzie kunnen maken? Nu, we waagden de sprong en hebben het ons niet beklagd. We stonden er dan ook niet alleen voor. Er was in inhoudelijke ondersteuning voorzien door de vereniging *Jeugd en poëzie* vzw. Een van hun medewerkers hielp de cursisten om de gedichten te maken. Het resultaat? Een aantal van onze cursisten kaapte mooie prijzen weg met hun poëzie. Dat

smaakte natuurlijk naar meer. We dienden een project in bij het Postfonds voor Alfabetisering. Dat is een fonds dat in 1988 op initiatief van de Belgische Post opgericht werd en nu beheerd wordt door de Koning Boudewijnstichting. Jaarlijks richt het Postfonds een oproep tot het publiek om innoverende projecten voor de alfabetisering van jongeren en volwassenen in te dienen. Het project *Kleurig geletterd* was geboren. De opzet ging een stapje verder. Niet alleen poëzie, maar ook beeldende kunst behoort tot de mogelijkheden van onze cursisten! Tachtig alfacursisten van ons centrum namen in het kader van het project *Kleurig geletterd* deel aan vier opeenvolgende workshops. Die vonden plaats in maart 2010. In de eerste twee workshops, onder begeleiding van Jan Geerts van *Jeugd en poëzie*, schreven de cursisten gedichten. In de laatste twee workshops werden de emoties achter de gedichten visueel uitgedrukt. Beeldende kunst dus. Dit gebeurde onder de deskundige begeleiding van creatief

therapeute Lin Verheyen.

De resultaten die de cursisten aan het eind van de workshops neerzetten, waren verbluffend. Een groots opgezette tentoonstelling volgde. Daarover verderop in dit artikel meer. Maar laten we eerst even stilstaan bij het proces zelf. Hoe gingen onze twee hoofdrolspelers, Jan en Lin, te werk? Hoe pakten ze de workshops concreet aan? En wat is hen het meest bijgebleven aan hun uren met onze cursisten? Eerst laten we Jan aan het woord.

Dag Jan. De naam van jouw organisatie *Jeugd en poëzie* zegt het al. Jullie werken meestal met kinderen en jongeren. Waarom dan laaggeletterde anderstaligen?

Ook voor die doelgroep kan poëzie belangrijk zijn. Vooral voor die doelgroep! Poëzie schrijven is zoeken naar het juiste beeld, naar het mooiste woord. In dat opzicht zijn gedichten een gedroomd middel voor anderstaligen om hun woordenschat uit te breiden. Bovendien zit men voor één keer niet met handen en voeten gebonden